

Identifying the Dimensions and Components of Communication Literacy: A Synthesis Research Study¹

Hassan Dorosti¹, Shahram Ranjdoust^{2*}, Ali Imanzadeh³

(Received: 2025.06.01 - Accepted: 2025.10.26)

1- This article was extracted from Ph.D. dissertation of the first author.

2- Department of Educational Studies and Curriculum Planning, Mara.C., Islamic Azad University, Marand, Iran

3- Department of Educational Studies and Curriculum Planning, Mara.C., Islamic Azad University, Marand, Iran

*- Corresponding Author: Dr.Ranjdoost@iau.ac.ir.

4- Department of Educational Sciences, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran

Abstract:

The aim of the present study was to identify the dimensions and components of communication literacy. The methodology of the present research was qualitative using the integrative synthesis research method. The statistical population of the present study included existing research published between 2009 and 2024. In total, 89 articles and studies related to the keywords were identified. Out of these, 12 studies were selected for final analysis based on exclusion criteria. For data analysis, Roberts' six-step synthesis research model was employed, utilizing a three-stage coding process (open, axial, and selective coding). The analysis of the studied articles revealed that communication literacy consists of 8 fundamental dimensions: verbal communication literacy, non-verbal communication literacy, auditory communication literacy, media communication, intercultural communication, digital communication, emotional communication with others, and adaptability. Additionally, it encompasses 16 components, including the ability to use appropriate speech and writing, audience awareness in language use, appropriate word selection, body language, semiotics, active listening, analysis of media messages, media discernment, communication with other cultures, understanding cultural differences, valuing other cultures, digital skills, digital ethics, understanding and managing emotions, effective communication, and adapting communication styles to different situations. These dimensions and components are supported by 46 indicators. Therefore, it could be concluded that in schools, where students are shaping their identities and communication abilities, strengthening these skills can significantly impact their learning processes and personal development. In order to achieve this, a precise identification of the dimensions of communication literacy is required.

Keywords: Communication Literacy, Synthesis Research, Personal development

شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های سواد ارتباطی: مطالعه‌ای به روش سنتز پژوهی^۱

حسن درستی^۲، شهرام رنج‌دوست^{۳*}، علی ایمان‌زاده^۴

(دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۱۱ - پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۰۴)

چکیده

هدف پژوهش حاضر، شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های سواد ارتباطی بود. پژوهش حاضر، به روش کیفی از نوع سنتز پژوهی تلفیقی با الگوی روبرتس و همکاران (۲۰۱۲) اجرا شده است. جامعه آماری این پژوهش، عبارت بود از تحقیقات موجود در بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۲۴. به طور کلی، تعداد مقالات و پژوهش‌های مرتبط با کلیدواژه‌های منتخب، ۸۹ مورد بود. از بین این تعداد پژوهش‌های انتخاب شده، با توجه به ملاک‌های خروج، ۱۲ مطالعه جهت تحلیل نهایی برگزیده شدند. جهت تحلیل داده‌های پژوهش، از الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس با استفاده از شیوه کدگذاری سه مرحله‌ای (باز، محوری و انتخابی) بهره گرفته شد. نتایج این تحقیق نشان داد از تحلیل مقالات مورد بررسی، سواد ارتباطی از ۸ بعد اساسی سواد ارتباطی کلامی، سواد ارتباطی غیرکلامی، سواد ارتباطی شنیداری، ارتباط رسانه‌ای، ارتباط بین فرهنگی، ارتباط دیجیتال، ارتباط عاطفی با دیگران و سازگاری و ۱۶ مؤلفه توانایی استفاده از گفتار و نوشتار مناسب، مخاطب‌شناسی در بهره‌گیری از زبان، واژه‌گزینی مناسب، زبان بدن، نشانه‌شناسی، گوش دادن فعالانه، تحلیل پیام‌های رسانه‌ای، تشخیص رسانه‌ای، ارتباط با فرهنگ‌های دیگر، درک تفاوت‌های فرهنگی، ارزش‌گذاری به فرهنگ‌های دیگر، مهارت‌های دیجیتالی، اخلاق دیجیتالی، درک و کنترل هیجانات و عواطف، ارتباط اثربخش و تطبیق سبک ارتباطی با شرایط مختلف و ۴۶ شاخص برخوردار است. بنابراین، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که در مدارس، جایی که دانش‌آموزان در حال شکل‌گیری هویت و توانایی‌های ارتباطی خود هستند، تقویت این مهارت‌های در ارتباط با سواد ارتباطی می‌تواند تأثیر زیادی بر فرآیند یادگیری و توسعه فردی آنها داشته باشد و انجام این امر مستلزم شناسایی ابعاد دقیق سواد ارتباطی است.

واژگان کلیدی: سواد ارتباطی، سنتز پژوهی، توسعه فرد

۱- مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول می‌باشد.

۲- گروه علمی مطالعات تربیتی و برنامه‌ریزی درسی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

۳- گروه علمی مطالعات تربیتی و برنامه‌ریزی درسی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

* نویسنده مسئول: Dr.Ranjdoust@iau.ac.ir

۴- گروه علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

مقدمه

ارتباطات، مبحثی اساسی در زندگی روزمره می‌باشد و شامل هنرهایی همچون متقاعدسازی، نفوذ و اثرگذاری، شناسایی و انتقال اطلاعات می‌شود (ریمز^۱، ۲۰۲۳). بشر نیازمند «سواد و آموزش ارتباطی» است تا بتواند به طور مؤثر با خود، سایرین، سایر موجودات زنده و حتی موجودات فراجسمی ارتباط برقرار کند. بسیاری از مطالعات و بررسی‌ها نشان می‌دهد که ضعف بشری در برقراری ارتباط خوب با خود و سایرین خیلی گسترده است (فاتح و همکاران، ۲۰۲۵). مطالعات متعددی، ضعف گسترده بشر را در برقراری ارتباط با خود و سایرین نشان داده است. بسیاری از افراد قادر به استفاده از ساده‌ترین فعالیت‌های ارتباطی نیستند. جنگ‌های بسیار، سقوط نژاد، قبیله، مذهب و حتی تنزل درجه محیطی به وسیله فقدان سواد لازم ارتباطی در بین طیف وسیع اجتماعات بشری رخ داده است (وفایی نجار و همکاران، ۲۰۱۷).

برخی از سواد و آموزش‌های ارتباطی اجتماع با ابزارهای چاپی، معادل با توانایی خواندن است و تعدادی دیگر، به ابزارها و سواد بصری و دیداری مرتبط می‌شوند. اصطلاحات ارتباطاتی همچون سواد آموزشی، سواد رایانه‌ای، یا سواد خواندن و مشابه آن در برخی مواقع برای سواد ارتباطی کاربردی است. درواقع، هیچ یک از اینها با سواد ارتباطی معادل و یکسان نیست، بلکه صرفاً مؤلفه‌های ساختاری آنها را تشکیل می‌دهد (حسن‌زاده^۲، ۲۰۱۵). «سواد ارتباطی» یعنی برخورداری از مهارت‌های ضروری به منظور توسعه حرفه‌ای که موجب برانگیختن خلاقیت و نوآوری در افراد می‌شود (متیوس^۳ و همکاران، ۲۰۲۲).

در واقع، سواد ارتباطی مهمتر و معمول‌تر از توانایی‌های خاص است. ارتباط سازی به مفهوم کدگذاری و رمزگشایی پیغام از سوی یک فرد تأکید می‌کند. در این میان، ویژگی‌های مهم برقراری ارتباط می‌تواند «وجود شنونده، فرایند، رفتار، نشانه و سمبل، زمینه مفهوم و نسبیّت» باشد. برقراری ارتباط می‌تواند از سوی ابعاد متنوع کشف و آشکار شود که این ابعاد عبارتند از: ابعاد یک سویه بودن یا دو سویه‌گی، تفکراندیشی یا عدم تفکر، عاطفی بودن، هدفمند بودن یا عملکرد بازتابی داشتن، فرا شخصیتی و یا درون شخصیتی و گروهی بودن، ابعاد مازاد یا انبوه سازی شخصیتی داشتن، ابعاد لفظی، غیر لفظی و پارا لفظی. برقراری یک ارتباط سالم شامل اجزائی همچون فرستنده پیغام، کانال، گیرنده، بازخورد و صدا می‌باشد (باندورا^۴، ۲۰۱۶). امروزه سواد به عنوان نوعی از توانایی مورد نیاز در حیات روزمره در نظر گرفته می‌شود. یونسکو^۵، سواد را به عنوان توانایی درک و فهم، مفهوم سازی، تعبیر و تفسیر، ساختار سازی، ارتباط سازی، و محاسبه کاربرد محتوا در تنوعی از پس زمینه‌ها معرفی کرده است. به بیان ساده، سواد بر دو محور درک فهم و کاربرد

1- Reems

2- Hasanzadeh

3- Mateus

4- Bandura

5- UNESCO

عملی در زندگی و به ویژه در حوزه خاص تأکید دارد. به طور کلی، مفهوم سواد، در قرن اخیر تغییرات زیادی داشته است و یونسکو تعریف سواد را چهار مرتبه تغییر داده است (قاسمی و راسخ، ۲۰۲۰).

در ابتدا سواد به معنی توانایی خواندن و نوشتن زبان مادری بود و بعد توانایی خواندن و نوشتن زبان دوم و توانایی کار با رایانه به آن افزوده شد. در درجه سوم، و علاوه بر تعاریف قبلی، انواع سواد به آن اضافه شد: سواد عاطفی، ارتباطی، مالی، رسانه‌ای، آموزشی، رایانه، سلامت، رادیکال و نژادی، اکولوژیکی، تحلیلی، انرژی و علمی (قاسمی و راسخ، ۲۰۲۰).

سواد ارتباطی به صورت یکی از سوادهای ضروری در تعریف یونسکو توانایی برقراری ارتباط با دیگران و شناخت عملیات اجتماعی شناسایی و مشخص شده است (هاستن^۱، ۲۰۱۰) و در عمل، در دنیای امروز، فرآیند اکتساب دانش و توسعه توانایی به منظور کاربرد مناسب تکنولوژی‌های دیجیتال به منظور تسهیل فرایند مشارکت اکوسیستم‌های دانش‌آموزان، کارکنان و شهروندان با وساطت کاربرد سیستم‌های الکترونیک محسوب می‌شود (جورج-رییس^۲ و همکاران، ۲۰۲۴).

درسواد پایه، فرد یاد می‌گیرد که چگونه از مفاهیم در برقراری ارتباط با سایرین در نقش‌های فرستنده و گیرنده، از طریق کسب آموزش مهارت‌های خواندن و نوشتن، استفاده کند. در سواد رسانه، فرد یاد می‌گیرد که چگونه بطور مؤثر و بالقوه با رسانه ارتباط برقرار کند و یا از طریق آن، کیفیت زندگی خود را بهبود بخشد. در سواد رایانه، فرد یاد می‌گیرد که چگونه ارتباط مؤثری با رایانه برقرار کند تا حیات روزمره‌اش را بسر برد. برهمین روال، با بررسی هر ابعاد سواد، فرد می‌تواند روش بهینه‌سازی و مطلوبیت درک و فهم و کاربرد ارتباط را در ابعاد مختلف شناسایی کند (هاستن، ۲۰۱۰). بسط و توسعه این ابعاد، محقق را توانمند ساخته است تا سواد ارتباطی را در تنوع منابع در زمینه‌های برقراری ارتباط مطالعه و بررسی کند و عناوین موضوعی را با شیوه و روش موضوعی مشخص سازد. با توجه به اینکه کمبودهایی در آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران در زمینه اهمیت دادن به سواد ارتباطی وجود دارد، باید تغییر محتوای کتاب‌های درسی و یادگیری بلاغت گفتار و ارتباط دهانی و بصری در کنار خواندن و نوشتن یکی از برنامه‌های اصلی آموزش و پرورش باشد.

از طرف دیگر، پژوهش‌های جواهری قاسم‌پور و همکاران (۱۴۰۲)، بابائی پرسه و مقفی نیک (۱۴۰۱)، فقیه آرام و ابراهیمی (۱۳۹۸)، قاسمی و راسخ (۱۳۹۸)، رئیسی و همکاران (۱۳۹۴)، احمدی و پورکریمی (۱۳۹۲)، بایترآگوسیرو و همکاران^۳ (۲۰۲۴)، اویکونومو و پاپادوپولوس (۲۰۲۴)، امین و همکاران^۴ (۲۰۲۳)، زاسانوونا^۵

1- Huston

2- George-Reyes

3- Buitrago Ciro & Hernández Pérez

4- Amin Adiansyah & Hujjatusnaini

5- Xasanovna

(۲۰۲۳)، نوپریانی^۱ و همکاران (۲۰۲۳)، آلمریچ و همکاران^۲ (۲۰۱۶) نشان می‌دهد که سواد ارتباطی یکی از ضرورت‌های نظام آموزشی است و پیامدهای فردی، اجتماعی، آموزشی، فرهنگی و سیاسی خاصی را با خود به همراه دارد و در نظام تربیتی هم به دلیل اینکه ارتباط یکی از عناصر بنیادین نظام آموزشی است، جایگاه ویژه‌ای دارد. با این حال، چنانچه از فحوای برخی از پژوهش‌های ذکر شده می‌توان چنین استنتاج کرد، سواد ارتباطی همچنان از لحاظ حدود و ثغور چندان مورد بررسی قرار نگرفته است و ابعاد آن به طور رسمی ترسیم نشده است. از طرف دیگر، در فرایند تعلیم و تربیت، بررسی تمام ابعاد سواد ارتباطی و تاثیرگذاری آن بر حوزه‌ها و سازه‌های علمی دیگر چندان مورد توجه قرار نگرفته است. لذا، انجام پژوهشی که بتواند به ترسیم ابعاد سواد رسانه‌ای بپردازد، به شدت احساس می‌شود و این پژوهش هم در واقع ناظر به شکاف‌هایی است که در بالا به آن اشاره شد. لذا با توجه به موارد فوق و مرور ادبیات علمی و پی بردن به اهمیت پرداختن به سواد ارتباطی به عنوان ضرورت قرن حاضر، پژوهش حاضر نیز به دنبال شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های سواد ارتباطی به روش سنتزپژوهی می‌باشد.

روش‌شناسی پژوهش

رویکرد پژوهش، کیفی و بر اساس فراترکیب چارچوب‌های نظری و پژوهش‌های مرتبط پیشین است که با تحلیل محتوا و سپس فراترکیب از تحلیل‌های انجام شده همراه است. به عبارتی، فراترکیب در پی پوشش دهی، تحلیل و حل تناقض پژوهش‌های موجود در حیطه موضوعی به منظور یکپارچه سازی و ارائه دیدی جامع و واحد از موضوع می‌باشد (کوپر^۳، ۲۰۱۹). روش مورد استفاده در این پژوهش، سنتزپژوهی تلفیقی با تکیه بر الگوی روبرتس و همکاران (۲۰۱۲) است و هدف آن، تلفیق یافته‌های پژوهشی در پاسخ به سوال پژوهشی مشترک است. در این پژوهش، جامعه آماری عبارت بود از کلیه پژوهش‌های مربوط به سواد ارتباطی که از این میان ۱۲ مقاله به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شد.

تصمیم‌گیری برای پایان نمونه‌گیری، مبتنی بر اشباع ایده‌ی نظری است.

داده‌های به دست آمده از این پژوهش بر اساس کدگذاری سه مرحله‌ای، باز، محوری و انتخابی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. الگوی سنتز پژوهی مورد استفاده در این پژوهش برای تحلیل یافته‌ها، الگوی شش مرحله‌ای روبرتس و همکاران (۲۰۱۲) شامل مراحل ۱- شناسایی نیاز؛ جست و جوی مقدماتی و شفاف سازی؛ ۲- اجرای پژوهش به منظور بازیابی اطلاعات؛ ۳- گزینش، پالایش و سازمان دهی مطالعات؛ ۴- چارچوب ادراکی و متناسب سازی آن با اطلاعات حاصل از تحلیل؛ ۵- پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده؛ ۶- ارائه نتایج مورد استفاده قرار گرفت. برای اطمینان از نحوه کدگذاری‌ها از چهار نفر ارزشیاب

1- Nopriani

2- Almerich Orellana, Suárez-Rodríguez, & Díaz-García

3- Cooper

جهت کدگذاری مجدد یافته‌ها استفاده شد که به منظور تأیید از روش اسکات (۲۰۱۲) استفاده شد. میزان توافق (۸۱ درصد) بین ارزشیابان حکایت از توافق بین ارزشیابان در کدگذاری‌ها بود. به منظور اطمینان از اعتبار نتایج سنتز پژوهی از معیار اعتمادپذیری^۱ استفاده گردید. قابلیت اعتماد میزانی است که در آن می‌توان به یافته‌های تحقیق کیفی متکی بود و به نتایج آن اعتماد کرد. گوبا و لینکلن^۲ (۱۹۸۵) معتقدند معیار قابلیت اعتماد دربرگیرنده چهار معیار جداگانه باورپذیری یا مقبولیت، اطمینان‌پذیری یا قابلیت تأیید، تأییدپذیری، انتقال‌پذیری است که در طول پژوهش و به طور مرتب توسط پژوهشگر، اعتمادپذیری پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌ها

بر اساس دیدگاه روبرتس و همکاران برای تعیین ابعاد و مؤلفه‌های سواد ارتباطی مراحل زیر طی شد:

مرحله اول: شناسایی نیاز، اجرای جست و جوی مقدماتی و شفاف سازی نیاز

مرور پیشینه پژوهشی نشان دهنده آن است که سواد ارتباطی و ابعاد آن در نظام آموزشی ایران مورد پژوهش قرار نگرفته است و علیرغم پژوهش‌های مرتبط با متغیرها و کلمات پژوهش، پژوهش مستقلی که در بردارنده مفهوم فوق باشد، انجام نگرفته است و به عبارتی، پژوهش‌های گوناگون انجام پذیرفته در این زمینه، هر کدام از جهتی به بررسی ابعاد سواد ارتباطی پرداخته اند. لذا انجام پژوهشی به منظور رسیدن به هدف فوق الزامی است. لذا پژوهش حاضر به دنبال سنتز مؤلفه هایسواد ارتباطی و ابعاد آن است.

مرحله دوم: اجرای پژوهش به منظور بازبینی مطالعات

در این مرحله، در راستای دستیابی به منابع اولیه داده ای مربوط به نیاز اصلی پژوهش و به واقع مواد خام مورد نیاز پژوهش را فراهم می‌کند. به این منظور، پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی همچون نورمگز، مگیران و پرتال جامع علوم انسانی، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، جویشگر فارسی علم نت و همچنین پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر خارجی، Sage، (Scientific، Emerald، Scopus، Science Direct)؛ Google Scholar در راستای اهداف پژوهش و بر اساس معیارهای مذکور مورد بررسی و جمع آوری مستندات پژوهشی قرار گرفتند.

1- Credibility
2- Guba & Lincoln

مرحله سوم: گزینش، پالایش و سازماندهی مطالعات

در این مرحله از پژوهش ملاک‌هایی برای گزینش و دسته‌بندی مقالات و کتاب‌ها و نوشته‌ها انجام شد و در همین راستا، معیارهای زیر به عنوان معیارهای ورود (inclusion criterion) به پژوهش شناسایی گردید:

۱- کتاب‌های نوشته شده و پژوهش‌های انجام پذیرفته با کلیدواژه‌هایی از قبیل "سوادهای قرن ۲۱" "سواد ارتباطی"، "ابعاد سواد ارتباطی" و "مؤلفه‌های سواد ارتباطی"، "سواد ارتباطی در نظام تعلیم و تربیت" و معادل‌های لاتین آن.

۲- جهت دستیابی به اطلاعات بروز، بازه زمانی پژوهش‌های انجام پذیرفته نیز ۱۵ سال اخیر (۲۰۲۴-۲۰۰۹ و ۱۴۰۳-۱۳۸۸) ملاک قرار گرفت.

معیارهای خروج مقالات نیز شامل موارد زیر بوده است:

۱- پژوهش‌های غیر مرتبط با اهداف تحقیق

۲- پژوهش‌های دارای نقص روش شناختی

۳- پژوهش‌های فاقد ساختار پژوهشی

۴- پژوهش‌های فاقد کیفیت لازم علمی

۵- پژوهش‌های چاپ شده در مجلات کم اعتبار یا فاقد اعتبار

در این مرحله پژوهش‌هایی که از فیلترهای مذکور عبور کرده و دارای معیارهای انتخاب بودند در یک بررسی از حیث کاربردی بودن مورد بازبینی قرار گرفتند. بر این اساس روند بررسی پژوهش‌ها به ترتیب به این شرح است؛ کل مطالعات شناسائی شده ۸۹ مورد بود که در فیلتر نهائی ۱۲ مورد انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفتند.

مرحله چهارم: تعیین چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با مستندات پژوهشی

این مرحله در راستای پیونددهی بین اطلاعات و مستندات پژوهشی حول محور موضوعی انجام می‌پذیرد. در همین راستا چارچوب ادراکی شکل گرفته در پژوهش حاضر حول مفهوم اصلی سواد ارتباطی و ابعاد و مؤلفه‌های آن است.

مرحله پنجم: پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس:

با توجه به یافته‌های حاصل از تحقیقات مرتبط با هدف پژوهش، ابتدا کلیه مؤلفه‌ها از طریق فرایند کدگذاری باز استخراج می‌شوند. از این رو در جدول ۱ شاخص‌ها و مؤلفه‌های سواد ارتباطی با توجه به کد هر مقاله شناسائی می‌شود.

جدول ۱. مؤلفه‌ها و شاخص‌های سواد ارتباطی بر مبنای پژوهش‌های منتخب (کدگذاری باز)

Table 1.

Components and indicators of communication literacy based on selected research (open coding)

ردیف	محقق/ محققین	نوع پژوهش	شاخص‌ها و مؤلفه‌های سواد ارتباطی
order	author	Type of study	Indicators and components of communication literacy
1	اویکونومو و پاپادوپولوس Oikonomou & Papadopoulos	2024	زبان گفتاری و نوشتاری واضح، گفتار و نوشتار منسجم، تغییر استراتژی بر اساس موقعیت، همزیستی، ارتباط با اقوام و نژادهای متعدد، تن صدا، توانائی تحلیل کلک‌های رسانه‌ای، نشانه‌های پنهان، پاسخدهی صحیح، درک تفاوت فرهنگی به عنوان یک ارزش، مهارت‌های مرتبط با پلتفرم‌ها، توجه به امنیت اطلاعات در فضای دیجیتال، احساس مراقبت از دیگری Clear spoken and written language, coherent speech and writing, changing strategy based on the situation, coexistence, communication with multiple ethnicities and races, tone of voice, ability to analyze media tricks, hidden signs, correct response, understanding cultural difference as a value, platform-related skills, attention to information security in the digital space, feeling of caring for others
2	نوپریانی و همکاران Nopriani et al	2024	ارتباط سازنده با دیگران، بکارگیری واژگان مناسب، صحبت کردن منسجم، گویش صحیح، مهارت‌های مرتبط با پلتفرم‌ها، حالت چهره، مهارت‌های رفتار با شبکه‌های اجتماعی، تفسیر صحیح پیام‌ها، پاسخدهی به موقع به پیام‌های دریافتی، تحلیل صحیح اخبار، توانائی همدلی با دیگران، توانائی ارتباط با اقوام و نژادهای متعدد، پذیرش ارزش‌های اجتماعی دیگران Constructive communication with others, using appropriate vocabulary, speaking coherently, correct dialect, platform-related skills, facial expressions, social media behavior skills, correct interpretation of messages, timely response to received messages, correct analysis of news, ability to empathize with others, ability to communicate with multiple ethnicities and races, acceptance of the social values of others
3	بایترجا و هرناندز Buitrago Ciro & Hernández Pérez	2024	گفتار و نوشتار منسجم، مهارت استفاده از ابزارهای دیجیتالی، بکارگیری واژگان مناسب، نشانه‌های آشکار، توجه به دانش مخاطب، تطبیق با شرایط محیطی جدید، درک اداب و رسوم اقوام و نژادها، تن صدا، نشانه‌های پنهان، کنترل استرس Coherent speech and writing, skills in using digital tools, using appropriate vocabulary, overt signs, paying attention to the audience's knowledge, adapting to new environmental conditions, understanding the manners and customs of ethnic groups and races, tone of voice, hidden signs, stress control
4	تاماسائنگ و همکاران Thammasae et al ng	2016	به کارگیری واژگان مناسب، نشانه‌های آشکار، زبان گفتاری و نوشتاری واضح، سازماندهی پیام، تحلیل اعتبار منبع پیام، تطبیق با شرایط محیطی جدید، حالت چهره، پذیرش ارزش‌های اجتماعی دیگران، ارتباط چشمی، تحلیل سوگیری‌های رسانه‌ای، مهارت‌های مرتبط با پلتفرم‌ها، ارزش‌گذاری به حریم خصوصی در فضای دیجیتال، حل تعارض در فرایند ارتباط Using appropriate vocabulary, obvious signs, clear spoken and written language, organizing the message, analyzing the credibility of the message source, adapting to new environmental conditions, facial expressions, accepting the social values of others, eye contact, analyzing media biases,

platform-related skills, valuing privacy in the digital space, resolving conflict in the communication process.			
بکارگیری واژگان مناسب، انسجام کلامی، گویش صحیح، صحبت کردن متناسب با سن مخاطب، سازماندهی پیام، همدلی با دیگران، درک پیام‌های دیگران، تغییر استراتژی بر اساس موقعیت، ارتباط سازنده با دیگران، رعایت اخلاق ارتباط در فضای دیجیتال، فاصله فیزیکی، حل تعارض در فرایند ارتباط، مهارت‌های رفتار با شبکه‌های اجتماعی، نشانه‌های پنهان، تحلیل صحیح اخبار، توانایی تحلیل تبلیغات اغوا کننده، تعامل مطلوب با فرهنگ‌های دیگر Using appropriate vocabulary, verbal coherence, correct dialect, speaking according to the audience's age, organizing the message, empathizing with others, understanding others' messages, changing strategy based on the situation, constructive communication with others, observing communication ethics in the digital space, physical distance, resolving conflict in the communication process, social media behavior skills, hidden signs, correct analysis of news, ability to analyze seductive advertisements, favorable interaction with other cultures.	2019	رحمان و همکاران Rahman et al	6
جنبه‌های نوشتاری سواد ارتباطی، جنبه‌های شفاهی سواد ارتباط سواد، پلتفرم‌های همکاری‌نالاین، گویش صحیح، صحبت کردن متناسب با سن مخاطب Written aspects of communicative literacy, oral aspects of communicative literacy, online collaboration platforms, correct dialect, speaking age-appropriately to the audience تطبیق با شرایط محیطی جدید، ارتباط سازنده با دیگران، حالت چهره، تحلیل تبلیغاتفریب دهنده، پذیرش ارزش‌های اجتماعی دیگران، توجه به امنیت اطلاعات در فضای دیجیتال، حل تعارض در فرایند ارتباط، ارزشگذاری به اداب و رسوم دیگران، غوطه وری در شبکه‌های اجتماعی، ارزش گذاری به تفاوت‌ها، سوگیری‌های رسانه‌ای، رعایت اخلاق ارتباط در فضای دیجیتال، درک اداب و رسوم اقوام و نژادها Adapting to new environmental conditions, constructive communication with others, facial expressions, analyzing deceptive advertising, accepting the social values of others, paying attention to information security in the digital space, resolving conflict in the communication process, valuing the manners and customs of others, immersion in social networks, valuing differences, media biases, observing communication ethics in the digital space, understanding the manners and customs of ethnic groups and races.	2024	اوویانا و موحیبین Oviana & Muhibbin	7
زبان گفتاری و نوشتاری واضح، دانش مخاطب، تفسیر صحیح پیام‌های دریافتی، تحلیل تبلیغات اغوا کننده، تفکر در شبکه‌های اجتماعی، اهداف غرض ورزانه رسانه‌ها، درک تفاوت فرهنگی به عنوان یک ارزش، ارج گذاری به تفاوت‌ها، مهارت همدلی clear spoken and written language, audience knowledge, correct interpretation of received messages, analysis of seductive advertising, thinking in social networks, biased goals of the media, understanding cultural difference as a value, appreciation of differences, empathy skills مهارت استفاده از ابزارهای دیجیتالی، همزیستی، درک اعتبار منبع پیام، صحبت کردن منسجم، بکارگیری واژگان مناسب، سازماندهی پیام، درک کلک‌های رسانه‌ای، تغییر استراتژی بر اساس موقعیت، مهارت‌های رفتار با شبکه‌های اجتماعی، اهداف غرض ورزانه رسانه‌ها، حس مراقبت از دیگری، رعایت اخلاق ارتباط در فضای دیجیتال، ارتباط با اقوام و نژادهای متعدد، تبادلات فرهنگی، تفاوت فرهنگی به عنوان یک ارزش، ارزش گذاری به اداب و رسوم دیگران، کنترل استرس Skills in using digital tools, coexistence, understanding the credibility of the source of the message, speaking coherently, using appropriate vocabulary, organizing the message, understanding media tricks, changing strategies based on the situation, skills in dealing with social networks, biased goals of the media, a sense of caring for others, observing communication ethics	2013	وانگر Wagner	8
	2015	پرون و همکاران Parvin et al	9
	2016	المربچ و همکاران Almerich et al	10

in the digital space, communicating with multiple ethnicities and races, cultural exchanges, cultural differences as a value, valuing the manners and customs of others, stress control.

ارتباط مبتنی بر حواس، ارتباط تخصصی، ارتباط در سطوح مختلف، سوادهای بینایی، سوادهای شنوایی، سوادهای بویایی، سوادهای لامسه و سوادهای چشایی، سوادهای سخن گفتن، سوادهای نوشتن، سوادهای خواندن، سوادهای دیدن، سوادهای زبان بدن، سوادهای فناوری‌های ارتباطی، سوادهای ارتباط بین فرهنگی، سوادهای تبلیغاتی، سوادهای ارتباط سازمانی، سوادهای روابط عمومی، سوادهای روابط بین الملل، سوادهای حقوق شهروندی، سوادهای مالی، سوادهای تجاری، سوادهای هیجانی و سوادهای پژوهش ارتباطی، ارتباط در سطوح مختلف، سوادهای درون فردی، سوادهای میان فردی،

سوادهای گروهی، سوادهای جمعی و سوادهای فرا فردی

Communication based on the senses, specialized communication, communication at different levels, visual literacy, auditory literacy, olfactory literacy, tactile literacy and gustatory literacy, speaking literacy, writing literacy, reading literacy, seeing literacy, body language literacy, communication technology literacy, intercultural communication literacy, advertising literacy, organizational communication literacy, public relations literacy, international relations literacy, citizenship rights literacy, financial literacy, business literacy, emotional literacy and communication research literacy, communication at different levels, intrapersonal literacy, interpersonal literacy, group literacy, collective literacy and transpersonal literacy.

قاسمی و
راسخ
11
Gasemi &
Rasekh

1398

مرحله ششم: ارائه یافته‌ها (سنتز بین مطالعه‌ای)

در این مرحله پژوهشگران باید آنچه در فرآیند فراترکیب کیفی ظاهر می‌شوند را ارائه کنند. ابتدا توصیفات کلیه مؤلفه‌ها از طریق فرآیند کدگذاری بازنشاسایی می‌شود و سپس در قسمت فرآورده، از آنجا که هدف این بخش ترکیب کلیه یافته‌های علمی در یک موضوع خاص و رسیدن به یک انسجام واحد است، به جمع‌بندی می‌پردازد. در بخش ارائه نتایج ترکیب ابتدا تحلیل کیفی کدهای باز در کنار هم قرار گرفته و با کدگذاری مجدد، موارد همپوشی و قرابت معنایی باهم ترکیب‌شده و مؤلفه‌ها (کدهای محوری) استخراج می‌شود. در ادامه برای دسته‌بندی کردن کلیه مؤلفه‌های سواد ارتباطی بر اساس یک مفهوم مشترک از طریق کدگذاری محوری ارائه‌شده است که منجر به شناسایی ۸ بُعد سواد ارتباطی کلامی، سواد ارتباطی غیر کلامی، سواد ارتباطی شنیداری، ارتباط رسانه‌ای، ارتباط بین فرهنگی، ارتباط دیجیتال، ارتباط عاطفی با دیگران و سازگاری شد، که نتایج کدگذاری محوری و منتخب در جدول شماره ۲ آورده شده است.

جدول ۲. ابعاد و مؤلفه‌های سواد ارتباطی

Table 2.

Dimensions and components of communication literacy

کد مقالات	کد باز	کد محوری	کد منتخب
Articles Code	Open Code	Axial Code	Select Code
[1], [5], [10]	زبان گفتاری و نوشتاری واضح Clear spoken and written language	توانایی استفاده از گفتار و نوشتار مناسب Ability to use appropriate speech and writing	سواد ارتباطی کلامی Verbal communication literacy
[1], [3], [6]	گفتار و نوشتار منسجم Coherent speech and writing		
[2], [7], [11]	صحبت کردن منسجم		

Coherent speaking			
[8], [7], [4]	صحبت کردن متناسب با سن مخاطب Speaking appropriately for the audience's age	مخاطب‌شناسی در بهره‌گیری از زبان	
[12], [3], [10]	توجه به دانش مخاطب Paying attention to the audience's knowledge	Audience Studies In Language Use	
[2], [7], [8]	گویش صحیح Correct dialect	واژه‌گزینی مناسب Appropriate word choice	
[6], [3], [2]	بکارگیری واژگان مناسب Appropriate word use		
[11], [7], [5]	سازماندهی پیام Message organization		
[9], [5], [2]	حالت چهره Facial expression	زبان بدن Body language	سواد ارتباطی غیر کلامی
[12], [5], [4]	تماس چشمی Eye contact		Non-Verbal communication literacy
[6], [3], [1], [12]	تن صدا Voice tone		
[8], [4]	فاصله فیزیکی Physical distance		
[5], [3]	نشانه‌های آشکار Clear signs	نشانه‌شناسی Semiotics	
[12], [3], [7], [1]	نشانه‌های پنهان Hidden signs		
[6], [7], [4]	درک پیام‌های دیگران Understanding other people's messages	گوش دادن فعالانه Active listening	سواد ارتباطی شنیداری
[4], [2], [10]	تفسیر صحیح پیام‌های دریافتی Correct interpretation of received messages		Listening communication literacy
[12], [4], [2], [1]	پاسخدهی صحیح و به موقع به پیام‌های دریافتی Responding correctly and timely to received messages		
[2], [7], [6]	تحلیل صحیح اخبار Correct news analysis	تحلیل پیام‌های رسانه‌ای Analysis of media messages	ارتباط رسانه‌ای Media communication
[7], [10], [9]	تحلیل تبلیغات اغوا کننده Analysis of seductive advertising		
[6], [9], [10]	غوطه‌وری در شبکه‌های اجتماعی Social media immersion		
[6], [9], [4], [5]	سوگیری‌های رسانه‌ای Media biases	تشخیص رسانه‌ای Media diagnosis	
[6], [11], [10]	اهداف غرض ورزانه رسانه‌ها bias Media goals		
[11], [7], [5]	اعتبار منبع پیام Message resource value		
[1], [6], [11]	کلک‌های رسانه‌ای Media tricks		
[2], [11], [1]	ارتباط با اقوام و نژادهای متعدد Communication with multiple ethnicities and races	ارتباط با فرهنگ‌های دیگر	ارتباط بین فرهنگی

[7][6]،	تعامل مطلوب با فرهنگ‌های دیگر Favorable interaction with other cultures	Communication with other cultures	
[6]، [11]	تبادلات فرهنگی Cultural interactions		
[11]، [1]، [8]	تفاوت فرهنگی به عنوان یک ارزش Cultural difference as a value	درک تفاوت‌های فرهنگی Understanding cultural differences	
[12]، [3]، [9]	درک اداب و رسوم اقوام و نژادها Understanding the customs and traditions of ethnic groups and races		
[10][12]، [9]	ارج گذاری به تفاوت ها Valuing differences		
[6]، [9][11]	ارزشگذاری به اداب و رسوم دیگران Valuing the manners and customs of others	ارزشگذاری به فرهنگ‌های دیگر Valuating other cultures	
[9]، [5][2]	پذیرش ارزش‌های اجتماعی دیگران Acceptance of the social values of others		
[3]، [11]	مهارت استفاده از ابزارهای دیجیتالی Skills in using digital tools	مهارت‌های دیجیتالی Digital skills	ارتباط دیجیتالی Digital communication
[12]، [11]، [5]، [1]	مهارت‌های مرتبط با پلتفرم ها Platform-related skills		
[2]، [7]، [11]	مهارت‌های رفتار با شبکه‌های اجتماعی Social media skills		
[11]، [9]، [7]	رعایت اخلاق ارتباط در فضای دیجیتال Observing communication ethics in the digital space	اخلاق دیجیتالی Digital ethics	
[1]، [9]، [4]	توجه به امنیت اطلاعات در فضای دیجیتال Paying attention to information security in the digital space		
[5]، [4]	ارزشگذاری به حریم خصوصی در فضای دیجیتال Valuing privacy in the digital space		
[10]، [7]، [2]	همدلی empathy	درک و کنترل هیجانات و عواطف Understanding and controlling emotions and feelings	ارتباط عاطفی با دیگران Emotional connection with others
[11]، [6]، [1]	مراقبت care		
[11]، [3]	کنترل استرس Stress control		
[7]، [5]، [9]	حل تعارض در فرایند ارتباط Conflict resolution in the communication process		
[1]، [11]، [4]	همزیستی با شرایط Coexistence with conditions	ارتباط اثربخش Effective communication	سازگاری adaptation
[12]، [2]، [7]، [9]	ارتباط سازنده با دیگران Constructive communication with others		
[3]، [5]، [9]	تطبیق با شرایط محیطی جدید Adapting to new environmental conditions	تطبیق سبک ارتباطی با شرایط مختلف Adapting communication style to different situations	
[1]، [7]، [11]	تغییر استراتژی بر اساس موقعیت Changing strategy based on the situation		

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج تحقیقاتی همچون هال و همکاران^۱ (۲۰۱۹)، بورگون و همکاران^۲ (۲۰۲۱)، ماندال (۲۰۱۳) و قاسمی و همکاران (۱۴۰۱) همسو است. همچنین، یافته‌های بخشی از این پژوهش به لحاظ اینکه سواد کلامی به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مفاهیم درسی را بهتر درک نمایند. با نتایج تانر^۳ (۲۰۱۷)، راسنسکی و هافمن^۴ (۲۰۰۳) همسو می‌باشد.

در تبیین نتیجه حاصله می‌توان یادآور شد که سواد ارتباطی کلامی به عنوان یکی از ابعاد سواد ارتباطی، نقش مهمی در نظام تعلیم و تربیت و در پیشرفت تحصیلی ایفا می‌کند؛ زیرا زبان ابزار اصلی انتقال دانش، مفاهیم و ایده‌ها در محیط‌های آموزشی است. سواد کلامی در درک بهتر مطالب درسی دانش‌آموزان نقش مهمی دارد توانایی خواندن و فهم متون پیچیده، تحلیل جملات و استخراج اطلاعات کلیدی از متن، از جمله مهارت‌هایی است که به پیشرفت تحصیلی کمک می‌کند. دانش‌آموزانی که از سواد کلامی بالاتری برخوردارند، معمولاً در دروس ادبیات، علوم اجتماعی و حتی علوم پایه عملکرد بهتری از خود نشان می‌دهند. سواد کلامی در توانایی بیان ایده‌ها و نظرات توسط دانش‌آموزان نقش مهمی دارد (کایا، ۲۰۲۰). سواد کلامی نه تنها به درک مطالب کمک می‌کند، بلکه به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا ایده‌ها و نظرات خود را به شیوه‌ای واضح و مؤثر بیان کنند. این مهارت در ارائه‌های شفاهی، نوشتن مقالات و مشارکت در بحث‌های کلاسی بسیار مهم است. دانش‌آموزانی که می‌توانند به خوبی صحبت کنند و بنویسند، معمولاً در محیط‌های تحصیلی موفق‌تر عمل می‌کنند. سواد کلامی می‌تواند در تقویت مهارت‌های تحلیلی و انتقادی، پیشرفت در مهارت‌های نوشتاری، ارتباط مؤثر با معلمان و همکلاسی‌ها و افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان نقش مهمی را ایفا کند.

یکی دیگر از ابعاد سواد ارتباطی، سواد ارتباطی غیر کلامی است. سواد ارتباطی غیر کلامی هم به اندازه سواد کلامی در فرآیند تعلیم و تربیت نقش‌آفرین است. ارتباطات غیر کلامی عبارت است از: کلیه پیام‌هایی که افراد علاوه بر خود کلام، آنها را نیز مبادله می‌کنند. ارتباطات غیر کلامی مهمترین بخش ارتباط میان فردی را تشکیل می‌دهد. ارتباط غیر کلامی که زبان دستی نیز نامیده می‌شود، فرآیند ارسال و دریافت پیام بدون استفاده از کلمات، گفتاریا نوشتاری است (بورگون و همکاران، ۲۰۲۱). نمونه‌های رایج زبان دستی عبارتند از: حالات چهره، حرکات، وضعیت بدن و تماس چشمی. رفتار غیر کلامی مانند روشی که مورب بر زبان نوشتاری تأکید می‌کند ممکن است بر بخش‌هایی از پیام کلامی تأکید کند (هال و همکاران، ۲۰۱۹). ارتباطات غیر کلامی نقش مهمی در تعاملات روزمره هنگام برخورد با مردم دارد. بدن انسان بی نهایت

1- Hall, Horgan, & Murphy

2- Burgoon, Manusov & Guerrero

3- Tunner

4- Rasinski & Hoffman

چندبعدی است که توانایی ارسال هزاران پیام غیرکلامی دارد. زمانی که با فردی روبه‌رو می‌شویم، ما معمولاً اول به چهره آنها نگاه می‌کنیم تا ببینیم آیا حالات آنها بر آنچه که می‌گویند تأثیر می‌گذارد. سپس به آهنگ صدای آنها گوش می‌دهیم تا بررسی کنیم که آیا نشانه‌هایی از احساسات در آنها وجود دارد، سرانجام، به کلمات صحبت آنها گوش می‌کنیم تا معنای واقعی آن را درک کنیم. عموماً، ما درباره طبیعت و رفتار اشخاص بیشتر بر مبنای نشانه‌های غیرکلامی و بصری قضاوت می‌کنیم تا ارتباطات کلامی. ارتباطات غیرکلامی در ارتباطات افراد هم قدرتمند و هم ضروری است. اگر پیام‌های کلامی با ارتباطات غیرکلامی همراه نباشد، ارتباطات غیرکلامی غیر موثر خواهد بود.

سواد ارتباطی شنیداری^۱ نیز یکی دیگر از ابعاد سواد ارتباطی است. سواد ارتباطی شنیداری به توانایی درک، تفسیر و استفاده مؤثر از اطلاعات شنیداری اشاره دارد. این مفهوم شامل مهارت‌هایی است که به افراد کمک می‌کند تا پیام‌های شفاهی را به درستی دریافت، پردازش و پاسخ دهند. سواد ارتباطی شنیداری بخش مهمی از سواد ارتباطی است و در دنیای امروز که ارتباطات شفاهی و شنیداری نقش پررنگی دارند، بسیار حیاتی است. سواد ارتباطی شنیداری در ارتقای ارتباطات نقش مهمی را ایفا می‌کند. بهبود مهارت‌های شنیداری به افراد کمک می‌کند تا در تعاملات روزمره، محیط‌های کاری و آموزشی بهتر عمل کنند. سواد ارتباطی شنیداری در یادگیری مؤثر نیز نقش مهمی دارد و در محیط‌های آموزشی، سواد شنیداری به دانش‌آموزان و دانشجویان کمک می‌کند تا مفاهیم را بهتر درک کنند. سواد ارتباطی شنیداری می‌تواند به تفکر انتقادی دانش‌آموزان نیز منجر شود. در واقع، توانایی تحلیلی و ارزیابی پیام‌های شنیداری به توسعه تفکر انتقادی کمک می‌کند. در عصر ارتباطات و فناوری اطلاعات، سواد شنیداری به افراد کمک می‌کند تا محتوای رسانه‌ای را بهتر درک و ارزیابی کنند. بر اساس دیدگاه کالاجر و کالاجر^۲ (۲۰۲۵) در زندگی دیجیتال امروزی سواد ارتباطی شنیداری، می‌تواند به انتقادگری دانش‌آموزان کمک کند. براساس دیدگاه میلیس و همکاران (۲۰۲۳)، سواد ارتباطی شنیداری در تفاهم متقابل بین دانشجویان و اشتراک در فهم پیام‌های دریافتی می‌تواند نقش مهمی را ایفا کند.

ارتباط رسانه‌ای^۳ یکی دیگر از ابعاد سواد ارتباطی است. ارتباط رسانه‌ای به فرآیند انتقال اطلاعات، پیام‌ها، ایده‌ها و احساسات از طریق رسانه‌های مختلف به مخاطبان اشاره دارد. این ارتباط می‌تواند از طریق رسانه‌های سنتی مانند تلویزیون، رادیو، روزنامه‌ها و مجلات، یا از طریق رسانه‌های دیجیتال مانند اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، پادکست‌ها، وبسایت‌ها و سایر پلتفرم‌های آنلاین صورت گیرد. ارتباط رسانه‌ای نقش مهمی در شکل‌دهی به افکار عمومی، فرهنگ، سیاست و اقتصاد ایفا می‌کند. ارتباط رسانه‌ای امروزه در قالب ارتباط جمعی، ارتباط بینفردی از طریق رسانه، ارتباط سازمانی، ارتباط دیجیتال صورت گیرد. ارتباط

1- Aural Literacy

2- Gallagher& Gallagher

3- Media Communication

جمعیتی شامل انتقال پیام به تعداد زیادی از مخاطبان به طور همزمان است. مثالهای آن شامل تلویزیون، رادیو، روزنامه‌ها و سینما می‌شود. ارتباط بین فردی از طریق رسانه ارتباطی است که از طریق ابزارهای دیجیتال مانند ایمیل، پیامک، چت و تماس‌های ویدیویی صورت می‌گیرد و بیشتر شخصی و مستقیم است. ارتباط سازمانی ارتباط درون سازمان‌ها یا بین سازمان‌ها و مخاطبان خارجی انجام می‌شود و از رسانه‌هایی مانند ایمیل‌های سازمانی، وبسایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کند و ارتباط دیجیتال شامل تمام اشکال ارتباطی است که از طریق اینترنت و فناوری‌های دیجیتال انجام می‌شود، مانند شبکه‌های اجتماعی، وبلاگ‌ها، ویدیوها و پادکست‌ها. ارتباط رسانه‌ای به عنوان بخشی از سواد ارتباطی در کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان، تعاملات آنان و ارتباط بین دانش‌آموزان نقش مهمی را ایفا می‌کند (لیپ شولتز^۱، ۲۰۲۳). امروزه رسانه‌ها می‌توانند به عنوان ابزاری برای آموزش و انتقال دانش استفاده شوند و دانش رسانه‌ای یکی از ضرورت‌های فرایند آموزشی است (دونی^۲، ۲۰۲۳). ارتباط رسانه‌ای یکی از مهمترین ابزارهای انتقال اطلاعات و شکل‌دهی به افکار عمومی در جهان امروز است. با پیشرفت فناوری، رسانه‌ها به طور مداوم در حال تغییر و تحول هستند و نقش آنها در زندگی روزمره افراد پررنگتر می‌شود. درک این فرآیند و آگاهی از تأثیرات و چالش‌های آن برای استفاده مؤثر و مسئولانه از رسانه‌ها ضروری است.

یکی دیگر از ابعاد سواد ارتباطی، ارتباط بین فرهنگی است. مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، هنجارها، رفتارها و نمادهایی است که توسط یک گروه اجتماعی به اشتراک گذاشته می‌شود (بالدوین و همکاران^۳، ۲۰۲۳). ارتباط بین فرهنگی به فرآیند تعامل و تبادل اطلاعات بین افراد یا گروه‌هایی از فرهنگ‌های مختلف اشاره دارد. این نوع ارتباط به دلیل تفاوت‌های زبانی، ارزشی، اعتقادی، رفتاری و اجتماعی، چالش‌ها و فرصت‌های منحصر به فردی را ایجاد می‌کند. ارتباطات بین فرهنگی در دنیای امروز، با افزایش جهانی‌سازی، مهاجرت، تجارت بین‌المللی و فناوری‌های ارتباطی، اهمیت بیشتری پیدا کرده است. ارتباطات بین فرهنگی به مطالعه و درک چگونگی تعامل افراد از فرهنگ‌های مختلف و نحوه تأثیر فرهنگ بر فرآیند ارتباطات می‌پردازد. این حوزه شامل بررسی تفاوت‌های فرهنگی، موانع ارتباطی و راهکارهای بهبود تعاملات بین فرهنگی است. ارتباط بین فرهنگی به عنوان بخشی از سواد ارتباطی در درک تنوع فرهنگی دانش‌آموزان در کلاس درس کمک می‌کند و ارتباطات مؤثر بین فرهنگی به همزیستی مسألمت‌آمیز کمک می‌کند (کلیمو و چن^۴، ۲۰۲۴). می‌تواند در حل تعارضات و درک تفاوت‌های فرهنگی نقش ایفا کرده و می‌تواند به کاهش سوء تفاهم‌ها و تعارضات بین دانش‌آموزان کمک کند و به ارتقای فضای همکاری همکارانه در کلاس درس کمک کند (لانگ و یو^۵، ۲۰۲۳). ارتباطات بین فرهنگی یک مهارت ضروری در دنیای امروز است که به

1- Lipschultz

2- Donii

3- Baldwin, González, Brock, Xie, & Chao

4- Klimova & Chen

5- Leung & Yu

دانش‌آموزان کمک می‌کند تا با تفاوت‌های فرهنگی سازگار شوند و تعاملات مؤثرتری داشته باشند. با افزایش تنوع فرهنگی و جهانی سازی، درک و بهبود ارتباطات بین فرهنگی نه تنها به کاهش سوءتفاهم‌ها کمک می‌کند، بلکه فرصت‌هایی برای همکاری، یادگیری و رشد فراهم می‌آورد.

ارتباط دیجیتال یکی دیگر از ابعاد استخراج شده سواد ارتباطی است. یکی از مؤلفه‌های سواد ارتباطی، مهارت‌های دیجیتالی است و مهارت استفاده از ابزارهای دیجیتالی، مهارت‌های مرتبط با پلتفرم‌ها، مهارت‌های رفتار با شبکه‌های اجتماعی در زیرمجموعه آن قرار دارند. لپ شولتز (۲۰۲۳) به این امر اشاره دارد که در نظام تربیت و در فرایند تدریس و در کلاس درس، دانش‌آموزان باید با ابزارهای دیجیتالی نوین و بخصوص ابزارهای نوین آموزشی آشنا باشند. دونی (۲۰۲۳)، نظام تربیتی جدید را نظام حاکمیت اپلیکیشن‌ها می‌داند که دانش‌آموز باید با مهارت‌های مرتبط با پلتفرم‌ها و مهارت‌های رفتار با شبکه‌های اجتماعی آشنا باشد. با توجه به اینکه عصر جدید عصر ساخت‌شکنی است و در بستر این فضا اطلاعات به طور گسترده در اختیار کاربران و دانش‌آموزان است، باید به اخلاق دیجیتالی هم آشنا بود. رعایت اخلاق ارتباط در فضای دیجیتال یکی از موارد اخلاق دیجیتالی است که می‌تواند به بهبود فرایند ارتباط کمک کند. ارزش‌گذاری به حریم خصوصی در فضای دیجیتال باید مورد توجه دانش‌آموزان باشد. همسو با یافته‌های پژوهش حاضر، یافته‌های پژوهش نصرالدین و سودرمان (۲۰۲۵) و ادریس و همکاران (۲۰۲۴) نشان می‌دهد که توجه به اخلاق دیجیتالی با توجه به رشد گرایش به ابزارهای دیجیتالی باید در کتون توجه نظام‌های آموزشی باشد.

دیگر بعد سواد ارتباطی حاصل شده از سنتز پژوهی، ارتباط عاطفی با دیگران است. یعنی درک و کنترل عواطف و هیجانات در جریان تعلیم و تربیت مهم است. همدلی، مراقبت، کنترل استرس و حل تعارض در فرایند ارتباط فرایند سواد ارتباطی مهم هستند. دانش‌آموزان برخوردار از سواد ارتباطی از قدرت همدلی بهتری برخوردارند و رفتارهای مراقبتی بهتری از خود نشان می‌دهند. پای (۲۰۲۵) به ارتباط مستقیم سواد ارتباطی و قدرت همدلی اشاره دارد. ناکازاوا و همکاران (۲۰۲۳) به این نکته اشاره دارند که دانش‌آموزان به دلیل برخورداری از قدرت و مهارت‌های ارتباطی در انواع و اشکال آن در کنترل استرس خود از مهارت بهتری برخوردارند.

و در نهایت، سازگاری نیز به عنوان یکی دیگر از ابعاد سواد ارتباطی حاصل شد. بحث سازگاری یکی از مباحثی است که مورد توجه حوزه‌های علمی مختلف از جمله روان‌شناسی، زیست‌شناسی، علوم اجتماعی و تعلیم و تربیت است. سازگاری به لحاظ نظری، سازه‌ی متنوع و پیچیده‌ای تلقی می‌شود و بر این اساس، اندیشمندان سعی در بررسی ابعاد گوناگون آن داشته‌اند. منظور از سازگاری، رابطه‌ای است که بین فرد و

1- Nasrudin & Sudarman

2- Idris, Idris, Zakaria, Ridzuan, Morshidi, Azizan, & Jamaludin

3- Pai, Lu, Lee & Lee

4- Nakazawa, Iwamoto, Kurazume, Nunoi, Kobayashi & Honda

محیط او، به‌ویژه محیط اجتماعی وجود دارد و به او امکان می‌دهد تا نیازها و انگیزه‌های خود را پاسخ گوید. فرد زمانی سازگار است که بتواند بین خود و محیط اجتماعی‌اش رابطه‌ای سالم برقرار کند و انگیزه‌های خود را ارضا کند، در غیر این صورت، او را ناسازگار قلمداد می‌کنیم. در واقع، سازگاری با محیط، مهارتی است که باید آموخته شود و کیفیت آن مانند سایر آموخته‌ها به میزان کوشش و علاقه فرد برای یادگیری بستگی دارد، لذا انسان موجودی است که می‌کوشد، با اطرافیان و محیط پیرامون خود ارتباط برقرار کند. از دیدگاه انسان‌گرایانی مثل مازلو، افرادی که بیشترین سازگاری را دارند آنهایی هستند که در سراسر مراحل زندگی خود به طور موفقیت‌آمیزی رشد کرده‌اند و به بالاترین مرحله کمال یعنی خودشکوفایی رسیده‌اند. انسانی که به مرحله خودشکوفایی ارتقاء پیدا کرده، نیروهای بالقوه اساسی خویش را به کامل‌ترین صورت تحقق بخشیده است. شخص ممکن است تکانه‌های درونی را بازداریا تعدیل کند و یا بکوشد تا خواست محیطی را به طریقی تغییر دهد تا تعارض را دفع نماید. در بحث سواد ارتباطی نیز این امر مطرح است که سواد ارتباطی به قدرت سازگاری دانش‌آموزان با محیط پیرامونی خود منجر می‌شود. کیم و همکاران^۱ (۲۰۲۵) به این نکته اشاره دارند که سواد ارتباطی به ارتباط اثربخش دانش‌آموز با همسالان، محیط و پیرامون اطراف خود منجر می‌شود. لذا ارتباط سازنده با دیگران به عنوان ابزاری برای سازگاری یکی از مؤلفه‌های سواد ارتباطی است و تجهیز شدن دانش‌آموزان به آن مهارت می‌تواند پیامدهای مثبت زیادی را به همراه بیاورد (تایدمان^۲، ۲۰۲۴). قدرت سازگاری ناشی از سواد ارتباطی این امکان را به دانش‌آموز بدهد که خود را با شرایط متغیر و متنوع محیطی خود را تطبیق داده و برای موقعیت‌های مختلف استراتژی‌های متنوعی به کار بگیرد.

محدودیت اصلی این پژوهش، نبود پژوهش‌های مشابه در سطح داخلی بود اگرچه پژوهش‌هایی در خارج از کشور در باب سواد ارتباطی انجام گرفته بود، ولی این نوع پژوهش در باب نظام تربیتی آن هم به شکل کیفی انجام نگرفته بود. سواد ارتباطی با این که یکی از ضروریات برقراری ارتباط و داشتن روابط پاینده است، متأسفانه از صحنه پژوهش و همچنین آموزش دور مانده است. همین‌طور، یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش، مربوط به رویکرد روش شناختی آن است و از آنجا که در پژوهش‌های کیفی، پدیده مورد نظر در بستری که رخ می‌دهد مورد مطالعه قرار می‌گیرد، امکان تعمیم‌پذیری نتایج به دیگر شرایط و موقعیت‌ها محدود است.

در پایان، پیشنهاد می‌شود پژوهشگران آتی به طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی ویژه برای بهبود مهارت‌های شنیداری، از جمله فعالیت‌های شنیداری فعال و تجزیه و تحلیل مطالب سمعی اقدام شود که این امر می‌تواند به تقویت این مهارت در دانش‌آموزان کمک کند. همچنین، برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی درباره تحلیل محتوای رسانه‌ها، ارزیابی اعتبار منابع و درک تأثیرات رسانه‌ها می‌تواند به تقویت

1- Kim, Lee, Eo & Rhee

2- Tiedemann

سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان کمک کند. بهبود کیفیت تدریس در زمینه مهارت‌های گفتاری، شنیداری، نوشتاری و خواندن با استفاده از روش‌های آموزشی نوین و متنوع می‌تواند به ارتقاء کلی مهارت‌های ارتباطی دانش‌آموزان کمک کند.

References

منابع

- احمدی، آذر و پورکریمی، جواد (۱۳۹۲)، *سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICTL) دبیران بر اساس الگوی (ISST)*، تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۴۷(۴)، ۴۴۹-۴۶۸.
- بابایی پرشه، افسانه و مصدقی نیک، فاطمه (۱۴۰۱)، رابطه سواد اطلاعاتی و مهارت‌های ارتباطی معلمان با خودکارآمدی تحصیلی با نقش تعدیلگر باورهای هوشی دانش‌آموزان، مدیریت و چشم‌انداز آموزش، ۲۰-۱، ۲۰۲۳. doi: 10.22034/jmep.2022.316796.1084.
- رئیزی، مهنوش، مصطفوی، فیروزه، جوادزاده، سیدهمام الدین، مهکی، بهزاد، توسلی، الهه و شریفی‌راد، غلامرضا (۱۳۹۴)، *سواد سلامت ارتباطی و انتقادی و خودمراقبتی در بیماران دیابتی نوع دو، مجله دیابت و متابولیسم ایران*، ۱۴(۳)، ۱۹۹-۲۰۸.
- فقیه آرام، بتول و ابراهیمی، زهرا (۱۳۹۶)، رابطه سواد رسانه‌ای و سواد اطلاعاتی با مهارت فراشناختی و خلاقیت دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر. *پژوهشهای ارتباطی (پژوهش و سنجش)*، ۲۴(۴) (پیاپی ۹۲)، ۱۵۲-۱۲۵.
- قاسمی، حمید، راسخ، نازنین و ایزدپرست، لیلا (۱۳۹۹)، *سواد ارتباطی*. انتشارات اندیشه آرا.
- Ahmadi, A. & Pourkarimi, J. (2013). Literacy IT of the teachers based on the pattern of ISST. *Research of librarianship and University informing*, 47(4), 449-468. [in Persian].
- Almerich, G., Orellana, N., Suárez-Rodríguez, J., & Díaz-García, I. (2016). Teachers' information and communication technology competences: A structural approach. *Computers & Education*, 100, 110-125.
- Amin, A. M., Adiansyah, R. & Hujjatusnaini, N. (2023). The contribution of communication and digital literacy skills to critical thinking. *Jurnal Pendidikan Sains Indonesia (Indonesian Journal of Science Education)*, 11(3), 697-712.
- Babayi Parshe, A. & Mosadegi Nik, F. (2022). The relationship between information literacy and communication skills of the teachers with academic self-efficacy by the moderating role of the students' intelligence beliefs. *Management and education perspective*, 4(2), 1-20. [in Persian].
- Baldwin, J.R., González, A., Brock, N., Xie, M. & Chao, C.C. (2023). *Intercultural communication for everyday life*. John Wiley & Sons.
- Bandura. A. (2016). *Social cognitive theory of mass communication*. Media effects: Routledge. 110-40.

- Buitrago Ciro, J. & Hernández Pérez, J. (2024). Pedagogical strategy for scholarly communication literacy and avoiding deceptive publishing practices. *Journal of Librarianship and Information Science*, 56(4), 1028-1039.
- Burgoon, J.K., Manusov, V. & Guerrero, L.K. (2021). Nonverbal communication. Routledge.
- Donii, V. (2023). Specifics of the communication space of modern social media. *Scientific journal «International Journal of Philology»*, 14(3), 82-91.
- Fagih Aram, B. & Ebrahimi, Z. (2017). Relationship between media literacy and information literacy with metacognitive skills and creativity in students of Islamshahr Islamic Azad University. *Communication research*, 24(4), 125-152. [in Persian]
- Fatih, M., Fauzi, N. & Norman, E. (2025). Effective Communication in Building Healthy and Productive Relationships. *MES Management Journal*, 4(1), 662-671.
- Gallagher, P.B. & Gallagher, M.J. (2025). Accessible sound: Aural information literacy for technical communication design. *Communication Design Quarterly Review*, 12(2), 44-52.
- George-Reyes, C.E., Peláez-Sánchez, I.C. & Glasserman-Morales, L.D. (2024). Digital Environments of Education 4.0 and complex thinking: Communicative Literacy to close the digital gender gap. *Journal of Interactive Media in Education*, 2024(1).
- Ghasemi, H. & Rasekh, N. (2020). Identifying Dimensions of Communication Literacy: Thematic Analysis Approach. *Journal of Health Literacy*. 4(4).
- Ghasemi, H. & Rasekh, N., Izadparast, L. (2020). *Communication Literacy*. Andishe Aara Pub. [in Persian].
- Hall, J. A., Horgan, T. G. & Murphy, N. A. (2019). Nonverbal communication. *Annual review of psychology*, 70(1), 271-294.
- Hasanzadeh M. (2015). Personality, Family Communication Patterns and Assertive Behavior in Students. *Educational Psychology*. 11(37):103-17.
- Huston SJ. (2010). Measuring financial literacy. *Journal of Consumer Affairs*. 44(2): 296-316. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x>
- Idris, R., Idris, R.Z., Zakaria, N., Ridzuan, M.I.M., Morshidi, A., Azizan, A.A.D.A. & Jamaludin, R. (2024). A Bibliometric Analysis of Digital Ethics and Human Rights. In *Balancing Human Rights, Social Responsibility, and Digital Ethics* (pp. 1-34). IGI Global.
- Kim, J., Lee, W., Eo, M. & Rhee, W. (2025). Improving forward compatibility in class incremental learning by increasing representation rank and feature richness. *Neural Networks*, 183, 106969.
- Klimova, B. & Chen, J.H. (2024). The Impact of AI on Enhancing Students' Intercultural Communication Competence at the University Level: A Review Study. *Language Teaching Research*, 43, 102-120.

- Leung, Y.W. & Yu, B. (2023). *Intercultural communication in the university: Policy and practices*. In Global encyclopedia of public administration, public policy, and governance (pp. 6891-6904). Cham: Springer International Publishing.
- Lipschultz, J.H. (2023). *Social media communication: Concepts, practices, data, law and ethics*. Routledge.
- Lively, K.J. (2009). Occupational claims to professionalism: The case of paralegals. *Symbolic Interaction* 24 (3), 343-365.
- Mateus, D.L., Mangu, M.V. & Ortiz-Repiso, V. (2022). La alfabetización digital de mujeres hacia la inclusión digital y el cumplimiento de la agenda 2030: una comparación entre las políticas públicas de inclusión digital en Mozambique y España. *Perspectivas em Ciência da Informação*, 27(2), 320-354.
- Mills, K.A., Heck, E., Brown, A. & Funnell, P. (2023). *Senses Together: Multimodal Literacy Learning in Primary Education*. Australian Catholic University.
- Nakazawa, A., Iwamoto, M., Kurazume, R., Nunoi, M., Kobayashi, M. & Honda, M. (2023). Augmented reality-based affective training for improving care communication skill and empathy. *PloS one*, 18(7), e0288175.
- Nasrudin, M. & Sudarman, S. (2025). Transforming Ethics in the Digital Era: A Philosophical Review of the Ethics of Multicultural Societies. *RADEN INTAN: Proceedings on Family and Humanity*, 2(1), 42-48.
- Nopriani, E., Fauzi, L.F. & Misnawati, D. (2024). Increasing Communication Literacy at Public Elementary School 05 Pemulutan. *Asian Journal of Applied Education (AJAE)*, 3(1), 15-22.
- Oikonomou, E.N., & Papadopoulos, I. (2024). Literacy of Communication in Early Childhood Education: Investigating communication strategies in Greece. *European Journal of Education Studies*, 11(7).
- Oviana, P. & Muhibbin, A. (2024). Cultivation of Digital Literacy Based Communication in Natural Science Learning at Al-Abidin Primary School of Information and Communication Technologies. *Jurnal Penelitian Pendidikan IPA*, 10(11), 8412-8420.
- Pai, H.C., Lu, Y.C., Lee, S. & Lee, S.Y. (2025). The effect of comics and Interprofessional community dialogue on health humanities, empathy, and communication among healthcare students. *Nurse Education Today*, 106582.
- Perron, N.J., Sommer, J., Louis-Simonet, M. & Nendaz, M. (2015). Teaching communication skills: beyond wishful thinking. *Swiss medical weekly*, 145(0304), w14064-w14064.
- Rahman, R., Sopandi, W., Widya, R. N. & Yugafiati, R. (2019). Literacy in the context of communication skills for the 21st century teacher education in primary school students. In International Journal of Science and Applied Science: Conference Series (Vol. 3, No. 1, p. 101).
- Rasinski, T.V. & Hoffman, J.V. (2003). Oral reading in the school literacy curriculum. *Reading Research Quarterly*, 38(4), 510-522.

- Rayisi, M., Mostafavi, F., Javadzade, S.H., Mohleki, B., Tavasolli, E. & Sharifirad, G. (2015). Literacy of communication and criticism health and self-care in patients with diabetics type 2. *Journal of diabetics and metabolism of Iran*, 14(3), 199-208. [in Persian]
- Reems, M. (2023). *Definition of Communication*. Regent University
- Tanner, M. (2017). Taking interaction in literacy events seriously: a conversation analysis approach to evolving literacy practices in the classroom. *Language and Education*, 31(5), 400-417.
- Thammasaeng, P., Pupat, P. & Petchaboon, S. (2016). Needs assessment of information and communication technology literacy (ICT Literacy) of students in secondary educational service area. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 11(12).
- Tiedemann, M. (2024). *Philosophical Education beyond the Classroom: Self-Conceptions, Cooperation Partners and the Question of Compatibility*. In *Philosophical Education beyond the Classroom* (pp. 3-24). Stuttgart: JB Metzler.
- Vafaei Najar, A. Tehrani, H. Imamian, H. Mohades Hakak, H. & Vahedian-Shahroodi, M. (2017), Impact of Establishing a Communication Network of Family Physicians on Level of Hba1c and FBS in Patients with Diabetes: A Randomized Clinical Trial, *Iran Red Crescent Med J*. 19(11): e14869. <https://doi.org/10.5812/ircmj.14869>.
- Wagner, D. (2013). Literacy and UNESCO: Conceptual and historical perspectives. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 2013(138), 19-27.
- Xasanovna, H.F. (2023). Role of educators, Curriculum design, and assessment practices in shaping communicative literacy outcomes. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(12), 1461-1468.

